

ПРАВОТО НА ОТГОВОР И ПЕЧАТНИТЕ МЕДИИ В БЪЛГАРИЯ

Райна Николова¹

THE RIGHT OF REPLY AND THE PRINT MEDIA IN BULGARIA

Raina Nikolova

Abstract: *The article examines the history's development of reply right legislation in Bulgaria during 1881 – 1901. It compares reply laws in France, Germany, Italy and Spain. Recommends the future regulation of the print media in Bulgaria.*

Key words: *newspapers, dignity, history, honour, print media, right of reply*

Увод

В една от залите на Уестминстърския дворец в Лондон представителите на Камарата на общините водят разгорещени дискусии. Годината е 1787. Обсъжда се границата на допустимото при медийното отразяване на парламентарните дебати, което отразяване е разрешено две години по-рано: „В Парламента има Три власти, но ей там, в Галерията на репортерите седи Четвъртата власт – далеч по-важна от всички останали“. Това определение на пресата е формулирано спонтанно в края на XVIII век от британския консерватор и самият той издател и публицист Едмънд Бърк. Предадено е на бъдещите поколения от историка и есеист Томас Карлайл в книгата му от 1841 г. “За героите, почитта към героите и героичното в историята”. Карлайл допълва, че твърдението на Бърк „не е метафора или остроумие, а точен факт – много важен за нас в тези времена”²

Проследявайки историята на демократичните общества и стремежа им да постигнат съвършена система на държавно управление, няма как да не се запитаме няколко неща. Защо за британското общество и политически елит от края на XVIII век е толкова важно да има четвърта власт в лицето на пресата, а в края на XX век за

българското общество и политически елит това е малозначителен факт? Защо на българските печатни медии на нормативно ниво им е отнето най-силното оръжие срещу професионалната недобросъвестност и им е даден стимул безнаказано да засягат честта и достойнството на гражданите? Какво печелим ние, гражданите, и какво печелят те, вестниците и списанията, от това? На какво се дължи този избор с 20-годишна давност? На некомпетентност, на липса на достатъчен социален опит и наивитет, на гузна обществена съвест или на всички тези причини, взети заедно? Отговорите на тези въпроси са пряко свързани с разглеждане на проблема за правото на опровержение като административноправен способ за защита на честта и достойнството на гражданите срещу незаконна намеса по отношение на личната им неприкосновеност, извършвана чрез слово от печатните медии.

1. Историкоправен анализ на регулацията на печата и в частност на правото на отговор

В периода 1879 г. – 1947 г. двадесет и три пъти Народното събрание се занимава с пресата в България³. Правото на отговор присъства в първия Закон за печата, приет през 1881 г., който е ото-

¹ Доц. д-р Райна Николова е преподавател в департамент „Право“ на Нов български университет.

² **Carlyle, T.** “Lecture V: The Hero as Man of Letters. Johnson, Rousseau, Burns”. On Heroes, Hero-Worship, & the Heroic in History. Six Lectures. Reported with emendations and additions (Dent, 1908 ed.). London: James Fraser. p. 439. [on-line].

http://www.gutenberg.org/ebooks/20585?msg=welcome_stranger.

³ **Николова, Р.** Българското медийно законодателство в периода 1878 – 1947 г. – В: Юридически свят, 2004, № 2.

манският Закон за печата от 1864 г. (ДВ, бр. 36 от 30.05.1881 г.): „Всякой вестник е така също задължен да вмести безплатно в един от двата си най-близни бройове отговора на всяко лице, означено (споменато) във вестника. Отговорът не ще бъде двойно по-дълъг от статията, която го е предизвикала” (чл. 8, ал. 2).

Две години по-късно е приет нов Закон за печата, който урежда правото на отговор. Новост са обемът на опровержението и неговата форма: „Всеки вестник длъжен е да помести официално съобщения след получаването им от правителството в един от двата си най-близни броя, а така също и отговора на всяко лице, споменато или означено във вестника. Отговорът може да бъде тройно по-дълъг от статията, която го е предизвикала, и трябва да е съставен в прилична форма. Официалните съобщения и предизвиканите отговори се обнародват безплатно” (чл. 11 от Закона за печата, ДВ, бр. 15 от 10.02. 1883 г.). Отказът да се публикува опровержение води до налагането на глоба в размер от 100 до 500 лева (чл. 13). Всяко частно юридическо лице или физическо лице, споменато в печатно издание, има право да изиска от издателя да публикува отговор, който трябва да е написан в „прилична форма”. За да може отговорът да се напечата безплатно, той не трябва да надхвърля двойно обема на статията, която го е предизвикала. При надхвърляне на обема горницата се плаща според рекламната тарифа на изданието. Ако издателят се откаже да обнародва отговорите, се санкционира с глоба от 10 до 50 лв. независимо от другите законови възможности (чл. 5 от Наказателен закон за престъпленията по печата, 1883 г.).

Наказателният закон за престъпленията по печата е отменен и заменен от Закон за престъпленията по делата на печата (ДВ, бр. 10 от 1.02.1885 г.) С неговото приемане е въведен специален раздел в Наказателния кодекс с наименование „Закон за престъпленията по делата на печата”: „Всичките правителствени места (министерства – б. а.), лица и учреждения имат право да отправят безплатно до вестниците и други периодически издания за обнародване нужните поправки или опровержения на предварително поместените статии във вестника или списанието, относително до тяхното управление или до тях самите. Съобщението се напечатва в най-близкият или в първия последующий брой после изпровождането му и със същия вид букви, с каквито е било напечатано нападението или докачителните статии. Издателят, който не помести изпроводеното и получено от него опровержение, се осъжда да заплати разнос-

ките на напечатването му в друг вестник. Освен това той се глобява и с петдесет до триста лева” (чл. 15 от Закона на престъпленията по делата на печата, 1885 г.). Правото на отговор преповтаря в чл. 16 съответния текст от Закона за печата от 1883 г. Законът за печата през 1887 г. (ДВ, бр. 147 от 29.12.1887 г.) увеличава максималния размер на глобата за неизпълнение на задължение да се публикува опровержение на 500 лева (чл. 11).

Правото на отговор има исторически кратко нормативно присъствие и е заличено със Закона за отмяна на Закона и наредбите по печата през 1901 г. (ДВ, бр. 91 от 28.04.1901 г.). Появява се в една нетипична за този правен институт форма в Указа за критичните публикации (ДВ, бр. 56 от 19.07.1977 г.).

2. Сравнителноправен анализ на правото на отговор

Правото на отговор е достижение на демократичното общество. Съществува в законодателството на държавите от континенталната правна система далеч преди Съветът на Европа с резолюция да препоръча през 1974 г. въвеждането му като практика.

2.1. Германия

Регулацията на медиите във Федерална република Германия е разделна, като във всяка провинция функционира самостоятелен закон за печата. Нормативната уредба е създавана от 1949 г. насам. Правото на отговор е уредено в чл. 10 от съответния нормативен акт за пресата в провинциите Бавария, Берлин, Мекленбург – Предна Померания, Саарланд, Саксония, Саксония – Анхалт, Хесен и в чл. 11 в съответния закон в провинциите Баден – Вюртемберг, Бремен, Долна Саксония, Рейнланд – Пфалц, Северен Рейн – Вестфалия, Тюрингия, Хамбург, Шлезвиг – Холщайн. Има голямо сходство в съдържанието на всички тези текстове, като настоящото изследване ще използва примера от провинция Северен Рейн – Вестфалия.

Отговорният редактор и издателят на периодично печатно издание са длъжни да публикуват отговор от лицето или от институцията, които са засегнати от определено твърдение, публикувано в печатното издание. Това задължение се отнася и за всички допълнителни или свързани печатни издания, в които е публикувано твърдението.

Задължението за публикуване на отговор отпада, когато:

1. засегнатото лице или институция нямат законен интерес към публикацията;
2. обемът на отговора е несъразмерен с публикацията;

3. се касае за обява, която служи само за бизнес-цели.

Отговорът се счита за съразмерен, ако неговият обем не надхвърля обема на текста, на който се отговаря. Отговорът трябва да се ограничи до факти и не трябва да включва съдържание, което подлежи на наказателно преследване. Той трябва да е даден в писмена форма и да е подписан от засегнатото лице или от неговия законен представител. Засегнатото лице или неговият представител могат да изискат публикуване на отговор, ако отговорът е предоставен на отговорния редактор или на издателя най-късно до три месеца след публикацията.

Отговорът трябва да се публикува след получаването му в следващия брой, който все още не е подготвен за печат, на същото място в печатното издание и със същия шрифт, като текста, на който се отговаря, без добавки и пропуснати текстове. Отговорът не може да има формата на читателско писмо. Отпечатването на отговор е безплатно. Този, който дава отговор в същия брой, трябва да се ограничи само до фактите, предизвикали опровержението. В случай че правото на отговор е използвано неоснователно, се прилага общият законов ред. По искане на засегнатото лице съдът може да постанови, отговорният редактор и издателят да публикуват контраотговор по описания вече начин.

2.2. Франция

Законодателството във Франция е от края на XIX век относно задължението на пресата да предоставя право на отговор, но този факт не се използва от френските печатни издания, за да твърдят, че се ограничават правата им.

Главният редактор е длъжен да включи безплатно в следващия брой на изданието опровержение при неточна публикация в отразяването на дейността на публичноправна организация. Обемът на отговора не може да надвишава два пъти обема на статията, която се опровергава. При непредоставяне на право на отговор се дължи имуществена санкция в размер на 3750 евро (чл. 12 от Закона за свободата на пресата от 1881 г.).

В останалите случаи главният редактор е длъжен да включи в тридневен срок от получаването на отговора опровержение под заплаха от санкция в размер на 3 750 евро. Опровержението трябва да е поместено на същото място, със същия шрифт и обем, каквито са били тези на статията, предизвикала упражняване на правото на отговор, без да се правят изменения в текста и без да се причисляват към обема обръщанията до редакцията, адреси, подписи и др.

изисквания на кореспонденцията. Въпреки това, отговорът трябва да е с дължина до 50 реда, въпреки че материалът може да е бил и с по-малък обем и не може да надвишава 200 реда, дори статията, от която лицето е засегнато, да е била по-дълга, когато отговорът е придружен с нови коментари на журналиста. Отговорът в рамките на посочения обем е безплатен, а когато засегнатият изяви желание за допълнителен обем, същият се заплаща. Отговорът се отпечатва единствено в изданието или изданията, в които е била публикувана провокиралата го статия (чл. 13 от Закона за свободата на пресата от 1881 г.).

2.3. Италия

Административноправната регулация на печатните медии в Италия се основава на Закона за печата № 47 от 1948 г., чиито норми са изменени от Закон № 416 от 1981 г., Закон № 67 от 1987 г., Закон № 108 от 1999 г. относно разпространението на печатни издания, Закон № 62 от 2001 г. относно редакционната дейност и редакционните материали и др.

Главният редактор на печатно издание е длъжен да осигури включването безплатно в ежедневника или периодичното издание опровержение относно лица, чиито изображения са били публикувани или на които са били приписани действия или мисли, или твърдения, които те смятат за накърняващи достойнството им или за неотговарящи на истината, стига това опровержение да няма съдържание, да води до пораздането на наказателна отговорност. В ежедневниците отговорът се публикува не по-късно от два дни след датата на искането, в горния край и на същата страница на вестника, поместил информацията, за която се отнася. В периодичните издания той се публикува не по-късно от втория брой след седмицата, в която е постъпило искането, на същата страница, поместила информацията, за която се отнася.

Опроверженията трябва да бъдат публикувани в тяхната цялост, стига да се побират в рамките на тридесет реда, със същите типографски характеристики, като тази на публикацията, която се отнася пряко до оспорваните твърдения. В случай че след изтичане на съответния срок опровержението не е било публикувано или е било публикувано в нарушение на закона, засегнатият, може да поиска от мировия съдия същият да разпорежи публикуването на отговора на основание чл. 700 от Гражданския процесуален кодекс. Неизпълнението или непълното изпълнение на това задължение се наказва с глоба от три до пет милиона италиански лири. Осъдителното решение

следва да бъде публикувано под формата на извадка в ежедневника или периодичното издание (чл. 42 от Закон № 416 от 1981 г.)

2.4. Испания

Закон № 2 от 26.03.1984 за правната уредба на опровержението във всички средства за масова информация гарантира това право. Физическо или юридическо лице, което се е почувствало засегнато от публикация или счита, че информацията е неточна или нейното разкриване е причинило вреди, може да поиска опровержение. Правото на отговор принадлежи на засегнатия или неговия представител, а в случай, че засегнатият е починал – на неговите наследници и техните представители. Искането за упражняване на право на отговор се отправя в 7-дневен срок от публикацията, за чието изпращане трябва да има достатъчни доказателства. Опровержението трябва да се ограничи само до фактите, от които лицето е било засегнато и обемът му не трябва да надхвърля значително този на публикацията, предизвикала правото на отговор, освен ако особено важни причини не налагат това. Директорът на медията е отговорен за публикуването на отговора в 3-дневен срок от получаването му на сходно място с това на предизвикалата го публикация, без коментари и бележки. При издания, които излизат на по-голяма периодичност, отговорът се публикува в следващия брой. Той е безплатен.

В случай че в описания по-горе срок отговорът не бъде публикуван или засегнатото лице не бъде уведомено от директора на медията, че опровержението няма да се публикува, засегнатото лице има право да предяви иск в срок от 7 работни дни за упражняване на правото на отговор пред първоинстанционния съд по местоживееене или по седалището на печатната медия. Законът предвижда специален процесуален ред за упражняване на правото.

2.5. Англо-саксонска правна система

Великобритания не познава правния институт на правото на отговор в класическия му вид, разпространен в континентална Европа. Съществуват само етични правила, които се прилагат от саморегулаторния орган Комисия за журналистическа етика⁴. По идентичен начин стои въпросът в Съединените американски щати, където също липсва специален закон, който да задължава печатните издания да предоставят възможност за опровержение на засегнати лица. В този тип правна система се използват гражданскоправни и на-

казателноправни средства за охрана на лични интереси, без да се разчита на административно-правен надзор.

3. Правото на отговор и печатните медии в България

В българската правна система съществуват три основни способа за защита срещу словесно посегателство над личната чест и достойнство – упражняване на право на отговор (административно право), частна жалба за нанесена обида или клевета (наказателно право), обезщетение за причинен деликт (гражданско право). Правото на отговор е един от основните механизми за защита срещу непозволено посегателство срещу честта и достойнството на личността. То е начин засегнатият да се противопостави на враждебна реч, изразена публично. Правото на опровержение предлага възможност да се реагира на всяка разпространена от медиите информация, която представя неточни факти, като засяга лични права.

Произходът на административноправния институт се извлича от две важни разпоредби на Конституцията:

а) Всеки има право на защита срещу посегателство върху неговата чест, достойнство и добро име (чл. 32, ал. 1, изр. 2 от Конституцията).

б) Всеки има право да изразява мнение и да го разпространява чрез слово – писмено или устно, чрез звук, изображение или друг начин. Това право не може да се използва за накърняване на правата и доброто име на друго (чл. 39, ал. 1 и ал. 2 от Конституцията).

Допълва се от нормата на чл. 57, ал. 2 на Конституцията:

„Не се допуска злоупотреба с права, както и тяхното упражняване, ако то накърнява права или законни интереси на други“.

Конституционният съд на Република България в Тълкувателно решение № 7 от 1996 г. по к. д. № 1 от 1996 г., обн., ДВ, бр. 55 от 1996 г. определя как се балансират конкуриращи се ценности на правото – политическото право на свободата на изразяване на мнение и личното право на персонална неприкосновеност. Според Съда в чл. 57, ал. 2 от Конституцията се съдържа едно общо положение за всички права (включително и за разглежданите комуникационни – б. а.), което не допуска злоупотреба с тях или упражняването им по начин, който накърнява права или законни интереси на други. Водещ е принципът на чл. 57, ал. 1, според който основните права са неотме-

⁴Koltay, A. The Right of Reply. A Comparative Approach. *Iustum Aequum Salutare* III. 2007/4, p. 208.

ними, така че възможността по чл. 57, ал. 3 относно ограничаването им трябва да се прилага ограничително – „ограничение на ограничението“.

Конституционният съд казва, че „самите ограничения подлежат на известна йерархизация. Той отбелязва, че отделни конституционни текстове (например, чл. 57, ал. 2), а и цялостният дух на Конституцията отдават приоритет на правата на личността (т.е., на другите граждани). В този смисъл възможността да се осъществи намеса в правото свободно да се изразява мнение, когато то се използва за накърняване на правата и доброто име на друго, е най-голяма.

В този ред на мисли, правото на опровержение е резултат именно от доминацията на личното право на чест и достойнство над свободата на словото, което становище Конституционният съд изразява в същото свое тълкувателно решение така: „като препоръчителен предмет на законна регламентация спрямо всички средства за масова информация е задължението им да предоставят **право на отговор** на засегнати от фактически твърдения лица или чрез друг подобен и адекватен способ да поправят последиците от оспорено твърдение, като дадат възможност за публикуване или излъчване на неговото опровержение. Поначало тези средства съществуват паралелно със съдебния ред за поправяне последиците от евентуални вреди.“

По отношение на печатните медии тази препоръка дълги години не се реализира, тъй като в цитираното вече решение Конституционният съд определя, че печатните медии не подлежат на специална административноправна регулация. Така през 1996 г. той предначерта развитието на пресата в България за десетилетия напред, резултатът от който избор наблюдаваме днес с покрусата. Тук трябва да отбележим, че авторът на тези редове години наред пригласяше на общия хор, че печатът трябва да е свободен и няма нужда от отделна законова регулация. Но този либерален модел на държавно управление позволи да се случат достатъчно тежки и непоправими поражения в медийния издателски сектор, които засягат вече фундаментални човешки ценности.

Негативното говорене, каквото е по същността си враждебната реч, създава стандарт на поведение не на отделната личност, която артикулира агресивно своите възгледи, а формира постепенно и модел за подражание, следван от цялото общество. Нетолерантният тон, който не е респектиран от възможността засегнатият да се за-

щити, като изложи своята позиция – на същото място и със същия шрифт в следващото издание, позволява в публичното пространство да доминират грубостта, примитивизмът и лошото възпитание. Този тип масова комуникация, съчетан с развитието на новите технологии и мълниеносното пренасяне на съдържание от хартиеното тяло в интернет, поставя на изпитание моралното развитие на съвременните български младежи. Те възприемат ежедневно информация, която съдържа обиди, неистини, внушава негативни оценки за определени личности. Трансформацията на вербалната агресия във физическа такава не е особено трудно.

Въпросът за възпитанието на подрастващите има пряко отношение към тяхното изграждане като свободни, толерантни хора, които зачитат правата на другите и спазват принципите на правовата държава. Не може да се очаква, че един млад човек, след като постоянно е заливан от недостоверна, изкривена и тенденциозна информация, ще си изгради реалистична представа за действителността без да се е запознал с достатъчно многообразни гледни точки. Трудно е да си представим, а е и невъзможно, че той дълго време ще изповядва идеите на хуманността, добротата, толерантността, след като е част от съвършено различна неплуралистична медийна среда. Правото на отговор е в основата на плурализма във всички аспекти на обществената дискусия. То е гарант, че има много и различни гласове, които има какво да кажат по жизненоважни въпроси на нацията.

През последните 20 години на няколко пъти бяха правени опити да се въведе закон за печата и това водеше до неимоверна турбуленция в обществения живот с позовавания на Тълкувателно решение № 7 от 1996 г. на Конституционния съд. Аргументите бяха, че саморегулацията ще компенсира отсъствието на нормативен акт, който да задължава да се предоставя отговор.

Всъщност очакванията и нагласите след политическите промени на 10.11.1989 г. са да се появи Закон за печата. В брой № 1, година I от 12.02.1990 г. на вестник „Демокрация“, страница № 2 четем следното редакционно каре: „До приемането на закон за печата редакцията на вестник „Демокрация“ поема моралната отговорност за поместваните материали, а всеки автор носи отговорност за своя текст“⁵. Още на следващия ден съдържанието на карето е модифицирано: „Тъй

⁵„В първия брой на вестник „Демокрация“ Стефан Тафров предложи едно заглавие на свое интервю, взето от френски източник: „Комунизмът – политическият „Чернобил“. Редакцията предложи да се промени заглавието, за да придобие по-политическо звучене. Авторът отстояваше своето заглавие. А вестникът нямаше с какво да замени материала и той излезе с това заглавие“. **Бончева, Е.** От вестник „Демокрация“ до радио „Нова Европа“ – оцеля ли свободното слово? – В: Медиите в България: 25 години по-късно. София, Изд. на НБУ, 2015 г., с. 73.

като още няма гласуван закон за печата, а действителните права и предели на отговорността при сегашното законодателство са неясни, редакцията поема моралната отговорност за публикациите, но всеки автор носи своята отговорност за текста”. Струва ми се, че през 1990 г. е изпуснат рядък шанс за въвеждането на правна регулация на печатните медии.

Саморегулацията се появи 15 г. по-късно и не компенсира онези дефицити, трупани в периода 1947 – 1989 г., защото при нейното създаване бе допусната една кардинална грешка – етичните стандарти ангажираха отговорността само на подписалите Етичния кодекс на българските медии вестници и списания. Тук отново бе използван либерален подход, който не можа да реши проблемите, свързани със свободата на печатните медии, с определянето на професионалните стандарти и желанието на всички журналисти и собственици на издания да ги спазват.

Изборът на КС да насочи индиректно нормотворческата дейност на парламента към англосаксонския образец на медийна регулация е повече от странен, като се има предвид, че опровержението присъства в националната правно-историческа памет и е повече от естествено да се придържа към познати модели. Може би проблемът през 1996 г., а и след това, е бил в липсата на познание. Но дори и да не се бяхме възползвали от френско-немско-италианския опит (макар в законите на тези държави да се уреждат същностните въпроси за редакционната отговорност, правото на отговор, собствеността, депозирането и др.), то испанското законодателство от 1984 г. демонстрира ярък пример за отстояване на демократичните стандарти няколко години след като Испания е скъсала с тоталитарния режим на генералисимус Франко и са отменени текстовете от Закон № 14 от 18.03.1966 г. относно дейността на печатните медии. Цитираният по-горе Закон № 2 от 26.03.1984 г. предвижда опровержението да се реализира от всички видове средства за масова информация и създава самостоятелен процесуален ред за контрол от страна на съда при отказ на медията да публикува опровержението. Процедура, напълно съответстваща и на конституционната норма на чл. 40 от българския Основен закон, гарантираща независимостта на медиите.

Към настоящия момент правото на отговор, предоставяно от пресата в България, е уредено в чл. 188 на Изборния кодекс:

„(1) Печатните медии и онлайн новинарските услуги, публикували материал, накърняващ правата и добротоиме на кандидат или на лице, което представлява партията, коалицията или инициативния комитет, са длъжни незабавно след получаването на отговор да го публикуват. Публикуването на отговора става на същото място, със същия размер, вид и формат шрифт и без коментар.

(2) Отговорът се публикува безплатно до обема на материала, на който отговаря.”

От казаното следва, че по време на предизборната кампания за произвеждането на избори и референдум и вестниците не срещат трудности да се придържат към стандарта да предоставят отговор. Но възниква особено голям проблем, когато трябва да го правят през останалото време.

Когато преди 15 г. се появи практика по Закона за радиото и телевизията, съществуваха известни опасения, че слушателите и зрителите ще злоупотребяват с правото. Но тези очаквания не се оправдаха. Действието на принципа „дисциплинира” в добрия смисъл на тази дума електронните медии. Днес радио- и телевизионните журналисти използват правото на отговор в свой редакционен интерес и стимулират комуникацията си с аудиторията. Задължението да се предоставя право на отговор се е превърнало в преимущество на медийното общуване и активизира публичното говорене, тъй като го обогатява.

Не на последно място правото на отговор би подобрило качеството на съдържанието и ограничило постепенно влиянието на т. нар. жълта преса, облагородявайки медийната среда и ограничавайки „булевардното” звучене на пресата в цялост.

Заклучение

Налице са всички онези положителни предпоставки, които налагат създаването на специална регулация на печатните медии в България. Не само заради съществуващата традиция в периода 1879 – 1947 г., но и защото спазването на минимални правни изисквания, включително и към съдържанието (право на отговор, забрана на враждебна реч и др.), позволява на регулираната среда да съхрани най-добрите образци, да ги превърне в стандарт, далеч надхвърлящ пределите на правната норма, и изгради силна саморегулация в резултат на колегиална и професионална конкуренция. Макар и закъснели, си заслужава тези идеи да се реализират или поне да се направи усилие да се осъществят. Може би ново тълкуване на комуникационните конституционни норми в контекста на съвременните обществени, технологични и правни предизвикателства, би подпомогнало този процес.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Carlyle, T. „Lecture V: The Hero as Man of Letters. Johnson, Rousseau, Burns“. On Heroes, Hero-Worship, & the Heroic in History. Six Lectures. Reported with emendations and additions (Dent, 1908 ed.). London: James Fraser. p. 439. [on-line].

http://www.gutenberg.org/ebooks/20585?msg=welcome_stranger.

Николова, Р. Българското медийно законодателство в периода 1878–1947 г. – В: „Юридически свят“,

2004. № 2. // **Nikolova, R.** Balgarskoto mediyno zakonodatelstvo v perioda 1878–1947 g. – sp. „Yuridicheski svyat“, 2004. № 2.

Koltay, A. The Right of Reply. A Comparative Approach. Iustum Aequum Salutare III. 2007/4, p. 208.

Бончева, Е. От вестник „Демокрация“ до радио „Нова Европа“ – оцеля ли свободното слово? – В: Медиите в България: 25 години по-късно. София, Изд. на НБУ, 2015 г., с. 73. // **Boncheva, E.** Ot vestnik „Demokratiya“ do radio „Nova Evropa“ – otselya li svobodното slovo? – V: Mediite v Balgariya: 25 godini pokasno. Sofiya, Izdatelstvo na NBU, 2015 g., s. 73.